

Pamięci Dr Michaela Scrivena

Mając wielkie poczucie straty, Kanadyjskie Towarzystwo Ewaluacyjne (CES) pragnie poinformować Państwa o śmierci doktora Michaela Scrivena. Przez ponad 60 lat dr Scriven pomagał budować podstawy ewaluacji oraz kształtować ją jako dziedzinę i profesję, którą jest dzisiaj. Ponadto wykształcił i przewodził kilku pokoleniom nowych ewaluatorów.

Po uzyskaniu doktoratu na Uniwersytecie w Oksfordzie Scriven pracował jako profesor uniwersytecki i ewaluator, głównie w Australii i Stanach Zjednoczonych. Pełnił także funkcję prezesa Evaluation Network (ENet), American Evaluation Association (AEA) i American Educational Research Association (AERA).

W innych źródłach dokumentujących liczne osiągnięcia Michaela Scrivena znajduje się wiele informacji na ten temat, dlatego CES pragnie jedynie pokrótce wspomnieć o niektórych kwestiach mających wpływ na ewaluację prowadzoną w Kanadzie.

„Michael Scriven dał nam dar języka, abyśmy mogli lepiej zrozumieć terminy i koncepcje z zakresu ewaluacji.”

Od ponad trzech dekad seria kursów CES pn. *Essential Skills Series* przekazuje podstawową wiedzę i umiejętności dotyczące ewaluacji programów osobom początkującym w tej dziedzinie. Pierwszym celem nauczania jest wyjaśnienie podstawowych terminów i koncepcji ewaluacji. Podobnie jak w przypadku wiodących podręczników na temat ewaluacji, nauczanie rozpoczyna się od definicji ewaluacji autorstwa Scrivena jako procesu określania zalet, znaczenia i wartości oraz ewaluacji jako produktu tego procesu. Następnie podczas kursu porównuje się definicję ewaluacji Scrivena z wieloma innymi definicjami, co prowadzi do przemyślanych i ożywionych dyskusji. W trakcie kursu uczestnicy poznają terminy i koncepcje zapoczątkowane przez Michaela Scrivena, takie jak: ewaluandum, niezamierzone konsekwencje, paradygmaty i podejścia do ewaluacji, pseudoewaluację oraz różnicę między ewaluacją formatywną, a sumatywną. Zachęcamy do przejrzania zakresu terminów i koncepcji, które zdefiniowały obszar ewaluacji, odwołując się do słownika ewaluacji M. Scrivena *Evaluation Thesaurus* (Sage, 1991).

„Michael Scriven dał nam dar myślenia ewaluacyjnego i krytycznej oceny paradygmatów ewaluacyjnych.”

Scriven po raz pierwszy opisał etapy rozumowania ewaluacyjnego w swojej książce *The Logic of Evaluation* (1981). Z biegiem czasu w dziedzinie ewaluacji uznano te koncepcje za podstawę myślenia ewaluacyjnego.

³⁸ PhD, Członek Kanadyjskiego Towarzystwa Ewaluacyjnego (CES)

Michael Scriven zastosował myślenie ewaluacyjne do krytycznej oceny naszych paradygmatów w ewaluacji. Na przykład w latach 70. XX wieku w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie pojawił się silny ruch na rzecz wprowadzenia ewaluacji opartej na celach jako głównego paradygmatu. Miał to być ujednolicony system ewaluacji oceniający efekty programu pod kątem osiągnięcia założonych celów mierzonych na wspólnej skali. Michael Scriven zdecydowanie sprzeciwiał się utożsamianiu ewaluacji programu z pomiarem osiągnięcia celu, gdyż było to zbyt ograniczone podejście, wypaczające charakter ewaluacji i ignorujące niezamierzone konsekwencje. Zamiast tego zaproponował ewaluację wolną od celu (goal-free evaluation), która obejmowała kompleksową, niezależną ocenę wyników wdrożonego programu, a nie jedynie zaplanowanych celów³⁹.

Na przestrzeni lat Michael Scriven brał udział w wielu debatach na temat innych kwestii i paradygmatów ewaluacji, w tym jej celów, wydawania osądów ewaluacyjnych, ograniczeń metod ilościowych, stosowania podejść jakościowych, ograniczeń w stosowaniu ewaluacji oraz randomizowanych badań z grupą kontrolną (RCT) w ocenie programu. Był zdecydowanym zwolennikiem pluralizmu metodologicznego, a nie ortodoksji i sztywności w tym zakresie. Postrzegał ewaluację jako przedsięwzięcie etyczne i ważny sposób promowania sprawiedliwości społecznej.

Debaty te przyciągały uwagę ewaluatorów i zwykle wywoływały dużo emocji. Władcza postawa Scrivena, grzmiący głos, argumenty mocno oparte na logice i jego prowokacyjne komentarze na temat bzdur w ewaluacji przyciągały tłumy, które tłoczyły się na korytarzach. Woźni i obsługa hotelu przerywali pracę i przysłuchiwali się jego debacie, mimo że było mało prawdopodobne, by mieli jakąś wiedzę na temat ewaluacji. Jako dyskutant Michael Scriven miał niewielu sobie równych.

„Michael Scriven zmienił naszą wizję ewaluacji i wizję siebie jako ewaluatorów.”

Ewaluacja jako dyscyplina unika rozgłosu – jako dziedzinę praktyki nazywa się ją „najpilniej strzeżoną tajemnicą”. W Kanadzie ewaluatorzy lubią mówić, że są graczami zespołowymi i nie powinni zwracać na siebie zbyt dużej uwagi. Ewaluatorzy w Australazji skarżą się, że cierpią na „syndrom wysokiego maku”. Starają się nie „wychylać”, ponieważ mak, który rośnie zbyt wysoko lub przyciąga zbyt wiele uwagi, jest szybko przycinany na wymiar. Dla kontrastu, Scriven zachęcał ewaluatorów, aby mieli nową wizję siebie oraz rośli i rozkwitali.

Zamiast postrzegać ewaluację jako młodą dyscyplinę, która dopiero się kształtuje, Scriven przedstawił odważną wizję ewaluacji jako „transdyscypliny” i „transnauki”, która jest wykorzystywana jako narzędzie metodologiczne w wielu innych dyscyplinach, takich jak logika i statystyka. Przez wieki w cywilizacji zachodniej królową nauk była najpierw teologia,

³⁹ Jest to zewnętrzna ewaluacja prowadzona przez ewaluatorów/ki nie posiadających szczegółowej wiedzy na temat celów założonych w projekcie czy programie. Według Scrivena takie podejście umożliwia zbadanie faktycznych efektów ewaluowanego przedsięwzięcia bez sugerowania się zaplanowanymi celami. Jeśli założone cele są osiągnięte, to zostaną one zidentyfikowane, a jeśli tak się nie stanie, to znaczy, że są one nietrafne. W tym podejściu ewaluator/ka obserwuje i mierzy wszystkie rzeczywiste efekty i rezultaty, zarówno zamierzone, jak i niezamierzone, a nie jedynie te, które były zaplanowane (przyp. tłum.).

następnie nauki fizyczne, a potem matematyka. Dla Michaela Scrivena ewaluacja zajmowała to stanowisko. Zawodowych ewaluatorów postrzegał jako dworzan i emisariuszy Królowej Ewaluacji. Aby promować swoją wizję ewaluacji, Scriven został współzałożycielem i redaktorem ogólnodostępnego internetowego czasopisma *Journal of Multi Disciplinary Evaluation*.

Poprzez swoje debaty i liczne publikacje Scriven pomógł opracować skryształizowaną wizję ewaluacji, roli ewaluatorów oraz wiedzy i kompetencji wymaganych, aby być skutecznym i godnym zaufania ewaluatorem. W ten sposób dr Scriven przyczynił się do opracowania podstaw Programu Rozwoju Zawodowego CES (PROFESSIONAL DEVELOPMENT PROGRAM - PDP) i tytułu Certyfikowanego Ewaluatora (Credentialed Evaluator - CE), które dziś tak bardzo cenimy.

„Michael Scriven zainspirował i wychował następne pokolenie ewaluatorów.”

Michael Scriven był profesorem uniwersyteckim oraz utalentowanym nauczycielem i mentorem kilku pokoleń ewaluatorów. Cieszył się dużym szacunkiem studentów ewaluacji w wielu dziedzinach tej praktyki. Na konferencjach ewaluacyjnych często można było spotkać Michaela Scrivena jedzącego lunch lub kolację w pobliskiej restauracji w otoczeniu tłumu absolwentów. Nie było niczym niezwykłym, że otaczało go 20–30 uczniów siedzących przy zsuniętych stołach i słuchających każdego jego słowa, gdy godzinami odpowiadał na ich pytania i dyskutował o ewaluacji.

W ramach swojego zaangażowania na rzecz studentów zainaugurował nagrodę im. Michaela Scrivena za wybitny wkład w teorię, metodologię lub praktykę ewaluacji.

Z perspektywy CES warto zauważyć, że pierwszym laureatem nagrody Scriven Award w 2007 roku była Kim van der Woerd, dumna członkini Narodu Namgis. Jej rozprawa doktorska obroniona na Uniwersytecie Simona Frasera dotyczyła kompleksowej ewaluacji partycypacyjnej ośrodka leczenia uzależnień Pierwszych Narodów finansowanego ze środków federalnych.

Jako profesor Claremont Graduate University i współdyrektor Claremont Evaluation Center, Michael Scriven ufundował i założył fundację non-profit pod nazwą *The Faster Forward Fund*, której celem jest przyspieszanie rozwoju teorii, praktyki i zawodu ewaluatora.

Komentarz końcowy

Niewiele osób miało tak duży wpływ na teorię i praktykę ewaluacji jak Michael Scriven. Jeśli ktoś chce się dowiedzieć więcej na ten temat, dobrym źródłem informacji jest książka Stewarta Donaldsona *The Future of Evaluation in Society: A Tribute to Michael Scriven* (IAP, 2013). W Internecie można też łatwo znaleźć liczne hołdy, filmy, listy lektur i artykuły Michaela Scrivena.

25.10.2023 dr Arnold Love oraz zarząd CES udzielili zgody na przetłumaczenie i publikację powyższego tekstu w PPE. Tłumaczenie zostało przygotowane przez Monikę Bartosiewicz-Niziołek. Oryginalny tekst znajduje się na stronie internetowej pod adresem: <https://evaluationcanada.ca/about/latest-news.html?id=145>